

VERSLAGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Maastricht op 5 april 1973

Vanwege de verwachte grote belangstelling voor deze vergadering waarop het Voorontwerp Streekplan Zuid Limburg ter discussie zou worden gesteld, werd deze bijeenkomst gehouden in de grote zaal van het vlak bij het museum gelegen Maastrichts Conservatorium.

Als Dr. van Nieuwenhoven, wegens ziekte van de voorzitter, om even na acht uur de vergadering opent, zitten de slechts enkele tientallen aanwezigen ietwat verloren in de zaal, verbijsterd, dat de belangstelling van de leden van het genootschap voor deze belangrijke vergadering zo gering is. De heer van Nieuwenhoven leidt de spreker in, o.a. door te memoreren, dat in het huidige stratenplan van Brunssum het patroon van de oude heidepadjes nog te herkennen is.

Daarna krijgt de heer 't Hoen, hoofd van de Provinciale Planologische Dienst het woord en geeft een toelichting op een klankbeeld waaraan het volgende ontleend is:

de Rijks Planologische Dienst buigt zich over beleidsnota's die als richtlijn moeten dienen voor discussie in het parlement. Deze dienst stimuleert de provincies voor het opstellen van streekplannen. De Provinciale Planologische Dienst heeft de opdracht gegeven voor zo'n streekplan te verzamelen en uit te werken, die weer als advies moeten dienen aan het provinciaal bestuur. Gemeentelijke bestemmingsplannen dienen hieraan getoetst te worden. Een dergelijk streekplan nu moet men zien als een programma en de bijgevoegde kaarten als een programma-oriënterende illustratie.

Spr. stelt verder onder meer, dat het doel van een streekplan is de diverse, vaak tegenstrijdige belangen en zaken met elkaar te verzoenen. Het huidige Voorontwerp is gebaseerd op de Tweede Nota Ruimtelijke Ordening, een nota die spoedig door een nieuwe zal worden gevolgd, omdat de Tweede Nota wat betreft

de prognose van de bevolkingsgroei is achterhaald en de zorg en het inzicht omtrent het natuurlijke milieu is toegenomen.

De hele planologie berust op een afwegen van belangen, immers men kan de grond slechts voor één doel gebruiken, aldus spreker. Hij somt verder een groot aantal instanties op met wie samengewerkt is bij de totstandkoming van het bedoelde Voorontwerp Streekplan. Hij onderstreept met veel nadruk het belang van een open buitengebied, waaruit de suburbanisatie zoveel mogelijk geweerd dient te worden. Het Zuidlimburgse platteland dreigt onder deze urbanisatie volledig te bezwijken; dit zou vermeden kunnen worden door bijvoorbeeld alleen bouwvergunning te verstrekken aan de natuurlijke aanwas van de dorpsbewoners. Dit houdt o.m. in dat emigratie van de stedelingen naar deze dorpen als woongebied dient te worden tegengegaan. Dit is echter wel een moeilijke zaak, aangezien menig dorp streeft naar uitbreiding van zijn inwonertal (zie gemeentelijke bestemmingsplannen, die veelal uitsluitend gericht zijn op woningbouw meer dan voor eigen behoefte). De ideale toestand zal dan ook altijd een utopie blijken; men zal het altijd met een compromis-oplossing moeten doen.

Na een korte gedachtenwisseling naar aanleiding van het klankbeeld krijgt de heer Erkens het woord. Namens de Werkgroep „Schinveldse Bossen" pleit hij met kracht van argumenten voor het definitieve behoud van dit honderden hectaren grote natuurgebied, dat door de geringe bekendheid reeds te lang en te veel is ondergewaardeerd. Zie Natuurhist. Maandbl. Jrg. 62, 1973, blz. 13-36. De werkgroep werd gealarmeerd door de bestemming die het streekplan gegeven heeft aan dit boscomplex als „bijzonder industrieterrein". Het betreft hier ca. 350 Ha. bos en 100 Ha. ingesloten bosveld, hetgeen 8% is van het totale bosareaal in Zuid Limburg en na de Vijlener bossen ook het grootste. Doordat het voornamelijk uit loofhout bestaat moet men dit bos als uniek en onvervangbaar bestempelen. Bovendien ontnemt men bij het verdwijnen van de Schinveldse bossen aan de oostelijke mijnstreek een belangrijke recreatiemoge-

lijkheid en deze streek kampt toch al met een tekort aan groen. Tevens vraagt Spr. om een objectief onderzoek naar het aantal industrieterreinen, dat in Zuid Limburg, vaak reeds jarenlang, braak ligt. Ook een onderzoek naar de werkgelegenheid, zowel kwantitatief als kwalitatief, alsmede naar een onderzoek naar de werkwillegheid van de limburgse werknemers.

Dat de hele bevolking pleit voor het behoud van dit boscomplex moge blijken uit de talrijke adhesiebetuigingen uit de hele provincie die bij de commissie zijn binnen gekomen, aldus de heer Erkens. Bovendien bestaat de vrees van vertrek van mensen uit het woongebied als de streek met industrie is volgebouwd, zoals men dat nu ziet gebeuren in Rijn- en IJ-mond. Ontluistering van de streek zal zich in versnelde mate voltrekken. Op natuurwetenschappelijk gebied ontbreekt in het ontwerp-streekplan elk oeco-systeem, brengt Spr. nog eens naar voren.

De heer 't Hoen antwoordt hierop, dat de belangen van de diverse groeperingen moeten worden bekeken. De gedachte achter de industriële motor, waarvoor men in het Voorontwerp de Schinveldse Bossen heeft gereserveerd, is, dat ze vele kleinere industrieën zou aantrekken als toeleveringsbedrijven. Hij stelt hiermee niet te willen pleiten voor de vernietiging van de Schinveldse Bossen, omdat de Provinciale Planologische Dienst alleen maar de belangen kan afwegen maar geen belangen mag verdedigen.

Vervolgens dringt drs. J. H. Willems (Utrecht) met klem aan op het alsnog verrichten van landschapsecologisch onderzoek als basis voor het definitieve Streekplan Zuid Limburg. Bij de opsomming door de heer 't Hoen van de instanties die meewerkten aan het tot standkomen van het onderhavige Voorontwerp, heeft hij instellingen en instituten gemist, die landschapsecologisch onderzoek verrichten. Dit bevreemdt hem temeer, daar ander geplande voorzieningen wel op tellingen (bv. verkeer) of onderzoek zijn gebaseerd. Op de opmerking van de heer 't Hoen, dat zo'n onderzoek te veel tijd zou kosten antwoordt de opponent, dat het hier een gebied betreft waar reeds zeer lang en zeer uitvoerig natuurwetenschap-

pelijk onderzoek is verricht en dat het een kwestie van evalueren en karteren van de gegevens betreft. Een dergelijke kaart van de landschappelijke waarden van het gebied kan als uitgangspunt dienen voor de planologen. In andere provincies van ons land wordt een dergelijke procedure reeds gevolgd. Dit zou bij een natuurwetenschappelijk belangrijk gebied als Zuid Limburg zeer zeker óók moeten gebeuren.

Het aantal van vier publicaties onder de rubriek „Natuur” in het Voorontwerp is zonder meer beschamend, daar het hier een gebied betreft waarover zeer veel gepubliceerd is.

Daarna neemt de heer Gilissen deel aan de discussie:

„Uit het Streekplan Zuid-Limburg blijkt dat er pogingen zijn gedaan om de natuur een plaats te geven in ons toekomstig leefmilieu. Het valt mij op, dat vooral de waardebepaling van de natuur voor de mens niet erg duidelijk naar voren is gekomen. Dit geldt eigenlijk ook voor de meeste andere onderwerpen, waardoor een onderlinge afweging niet mogelijk blijkt. Daardoor ontstaan schijnbaar onoplosbare problemen als: Schinveldse bossen industrieterrein of niet? Dit soort problemen had men kunnen vermijden, als er duidelijke, expliciet geformuleerde, finale waarden in dienst van de cliënt, de bewoners van Zuid Limburg, in het plan waren opgenomen.

In de inleiding van het plan is hiertoe wel reeds een aanzet aanwezig, door een uitspraak van Prof. Steinginga aan te halen (p. 2) en door te stellen dat hoofdstuk 2 een „complex van algemeen geformuleerde doeleinden” zal bevatten. Maar in dit hoofdstuk is niet sprake van d o e l e i n d e n, maar van u i t g a n g s p u n t e n. Dit lijkt een nietszeggende woordspeling, maar het is, ondanks het subtiële karakter, van wezenlijke betekenis voor de beoordeling van het plan als een beleidsplan. (Zie hiervoor p. 169 in: Van Beugen, Sociale technologie, Assen, 1972, 5e aangevulde druk.) Dat de begrippen doelstelling en uitgangspunt gelijk gesteld worden, is een teken, dat het hier niet gaat om een finale waardebeoordeling. De toevoeging van een definitie van „welzijn” in dit zelfde hoofdstuk is in dit verband slechts een for-

mele aanduiding (zie p. 167, in: Van Beugen), die nauwelijks wordt uitgewerkt en dus niet als beoordelingscriterium dienst kan doen.

Hiermee wil ik niet zeggen dat de samenstellers geen waarden nastreven, maar wel dat ze in het streekplan niet expliciet verwerkt zijn.

Doordat dit niet gebeurd is, is het ook niet mogelijk een diagnose te stellen in dienst van de cliënt, in ons geval „De bewoners van Zuid Limburg”, vanuit die waarden (zie: p. 63 en 64 in Van Beugen). De algemene finale waarden bepalen nl. wat onderzocht moet worden, of iets niet optimaal functioneert of zelfs fout is en in welke richting een eventuele verbetering gezocht moet worden. Dat deze waarden geëxpliciteerd worden is van wezenlijk belang, wil er van beleid sprake kunnen zijn. Indien het niet gebeurt verzandt men in een vage opzet en vele problemen, zo ze niet uit de weg worden gegaan, lijken nauwelijks oplosbaar.

Hier volgen enkele detailvoorbeelden van vaagheden ten aanzien van de natuur zoals die in het streekplan naar voren komen.

a. (p. 23) Voor het interstedelijk gebied is op geen enkele manier aangegeven, hoe de verhouding groen-woonbebouwing - agrarisch gebied - recreatiegebied - industriegebied - enz. moet zijn. Er wordt alleen gesteld, dat de uitputting van het groen niet te vroegtijdig mag gebeuren.

b. Op p. 64 wordt gesproken over „een verdere ecologische opbouw” in Zuid Limburg. Er wordt nergens omschreven wat daarmee bedoeld wordt en ook niet aangegeven wanneer dat plaats zal vinden. Op p. 103 staat alleen maar: „Het weer opbouwen van natuurgebieden van redelijke schaal bijv. zal praktisch slechts kunnen plaatsvinden op basis van een lange-termijn-planning...”

c. Het probleem recreatie-natuurbescherming wordt wijselijk bijna niet aangeroerd, want zonder finale waardebeoordelingen kun je die twee grootheden niet vergelijken en dus wordt het probleem, dat levensgroot is (zie de Brunssummerheide) niet opgelost.

d. De Schinveldse bossen noemt men als „bijzonder industrieterrein” (p. 56) maar

het is tevens een „zeer waardevol ecosysteem” (p. 64 en 65). Hoe lost men zo'n probleem nu op? In het kader van dit streekplan is dat onmogelijk door het ontbreken van beoordelingscriteria. Ook de andere problemen zijn op te lossen door finale waarden te expliciteren en konsekwent toe te passen, te beginnen bij het stellen van een algemene diagnose, hoe de feitelijke situatie is gezien vanuit die waarden.

Om de oplossing van het vraagstuk van de waarde-bepaling ten aanzien van de natuur enigszins verder te brengen, zal ik nu proberen, aan de hand van een uiteenzetting van Prof. Strasser (In: Buytendijk, F. J. J., Strasser, S., en Fortmann, H., Mens, dier en natuur, Utrecht, 1963.) enkele aspecten van de betekenis van de natuur voor de geestelijke volksgezondheid en voor de persoonlijkheidsontwikkeling, weer te geven.

We wonen en werken in een cultuurwereld, een wereld die door onszelf gemaakt is. Onze prestaties blijven echter altijd menselijke prestaties met menselijke tekortkomingen. Voortdurende confrontatie met zijn eigen gebreken veroorzaakt bij de mens het gevoel van ontredde, onvrijheid, spanning. Deze geestelijke spanning is het hoogst, dáár waar de mens het meest in zijn eigen cultuur is opgesloten, in de dichtbevolkte stedelijke omgeving.

De vrije natuur kan, doordat zij van geheel andere orde is, voor ontspanning zorgen. De mens is in wezen méér één met de orde van de vrije natuur, dan met zijn zelfgeschapen cultuur. Vaak durft de stedeling er zich echter niet meer aan over te geven door de verregaande vervreemding van de natuur en van zichzelf. Hij wordt dan het slachtoffer van de commerciële recreatie, of hij rijdt met auto en al het bos in, of met de transistorradio aan blijft hij aan de rand zitten. Sommigen raken geleidelijk aan toch weer vertrouwd met die vrije natuur, gaan er steeds meer echt van genieten en worden er werkelijk door bevrijd. De natuur als vrije natuur is dus een noodzakelijke, wezenlijk onmisbare tegenhanger van de onvrije cultuur.

Ze is zelfs meer dan dat, ze is de basis van alle menselijke cultuur.

Zo is de vrije natuur van wezenlijk belang voor een goede opvoeding. De kinderen waaraan thuis, in het verkeer en op school al zoveel eisen worden gesteld, kunnen zich er vrij bewegen en ravotten, ze kunnen er hun belevenishonger botvieren, ze kunnen ontdekkingstochten houden, ze kunnen een zekere lichamelijke harding verkrijgen, ze zullen iets te weten komen over planten en dieren, hun zelfstandigheid en praktische intelligentie wordt er geoefend, hun agressiviteit komt op een menswaardige manier aan bod, hun schoonheidsbeleving wordt ontwikkeld en uiteindelijk zijn al die ervaringen fundamentele en onmisbare ervaringen om te kunnen komen tot een gezonde persoonlijkheidsontwikkeling.

Menige natuurbeschermer zal nu bezwaren willen opperen, want dat kan toch allemaal niet in een natuurreservaat. Als al die kinderen dat doen blijven er geen orchideeën enz. meer over. Hierop kan het enige antwoord zijn: inderdaad, dat kan in onze natuurreservaten niet. Wij, in Zuid Limburg, hebben namelijk geen vrije natuur meer. Wij hebben alleen nog enkele zeldzame stukjes helingbos die niet veel meer kunnen verdragen. De enige grotere stukjes natuur, de Vijlener bossen en de Schinveldse bossen worden zwaar bedreigd door te omvangrijke recreatie, het verkeer, ontgrondingen en industrievestiging. Wij moeten daarbij tevens bedenken, dat wij net als in de randstad met veel te veel mensen op een kluitje zitten. Ook de Mechelse hei is geen alternatief, want de afstand er naar toe is ondanks de brug bij Stein nog te groot en het gebied dat toegankelijk is te klein. De Belgische natuurgebieden daar zijn veelal landgoederen en nauwelijks toegankelijk. De Belgische Ardennen en de Eifel zijn in de winter moeilijk bereikbaar en worden in de zomer overspoeld door toeristen. Wat betreft de vrije natuur is er slechts één diagnose mogelijk: de toestand is zeer onrustbarend. Het heeft geen pas hier te zeggen: „Ja maar, de mensen maken er toch geen gebruik van”, want dat is niet meer te beoordelen, want er is geen vrije natuur meer. Bovendien is het

niet altijd een onverdeeld genoegen om in de nog aanwezige natuur te wandelen of te verblijven. Om een voorbeeld te nemen: als je in het Bunderbos wandelt mogen de kinderen niet eens een bloempje plukken, een salamander vangen, in het water van de beekjes spelen, de hond mag niet los lopen, om de paar minuten komt er een trein langs geraasd, vliegtuigen cirkelen voortdurend over je hoofd, af en toe komt er een straallesvliegtuig overgevlogen zodat zelfs praten niet mogelijk is, de mensen lopen 's zomers vaak in een stoet over het pad, daarbij moet je af en toe nog oppassen dat je niet door een paard met ruiter omver gelopen wordt, enz., om maar eens een paar dingen in één keer te noemen. Onze natuur noemt men in het streekplan dan ook heel fraai „kijk groen”. Het is ook typerend, dat zuidelijk Zuid Limburg de naam „Park” is toebedeeld.

Het is natuurlijk niet juist om op deze plaats vergelijkingen te gaan trekken met het onderwerp industrie en industrievestiging en de verregaande faciliteiten die daarvoor gecreëerd zijn en worden, aangezien de juiste beoordelingscriteria ontbreken. Maar wij hebben toch de sterke indruk dat vanuit het standpunt van de geestelijke volksgezondheid de herstructurering van de natuur in Zuid Limburg wel eens veel urgenter zou kunnen blijken dan de industriële herstructurering, in ieder geval veel problematischer dan nu uit het Streekplan blijkt.

Wij moeten er dan ook op aandringen dat de bestuurders van onze Provincie elk stukje natuur net zo zorgvuldig en gedetailleerd waarderen als met de functies van verschillende gemeenten is gedaan, maar dan niet uitsluitend vanuit beheers- en commercieel-recreatief oogpunt, maar ook gericht op psychologische, sociologische en vooral pedagogische waarden, in één woord: gericht op de geestelijke volksgezondheid van de eigen bevolking, wat tevens een ethische waardenvergelijking inhoudt met de finale waarden, van bv. industrievestiging. Dan pas is een waardevolle discussie mogelijk.”

De heer 't Hoen antwoordt het met dit waardeoordeel niet eens te zijn al is het moeilijk dit in cijfers

uit te drukken. De samenstellers van het plan hebben in ieder geval ook een zekere bescherming van 'groen' nagestreefd.

De heer Roymans haalt het boekje „De boer als groenhouder” aan. In de praktijk zien we helaas dat steeds meer boeren uit economische overwegingen hun hoogstam-vruchtbomen kappen en houtwallen opruimen.

Spr. meent verder dat voor de in het vooruitzicht gestelde landschapsparken veel geld nodig is en dit wordt helaas nog in onvoldoende mate door de overheid ter beschikking gesteld.

De heer Roosenburg uit zijn vrees dat door uitstraling van de steden een randstad-effect ontstaat. De gemeente Maastricht zou al een industrieterrein in Eysden bezitten.

De heer van Noorden maakt nog de opmerking dat de aandacht voor de „vuile Maas” wordt afgeleid door de bewogenheid rond het behoud van de Schinveldse bossen. Hij acht de kwaliteit van het Maaswater van even groot belang.

De heer 't Hoen merkt tenslotte nog op dat het onderhavige plan niet voor eeuwig vast ligt; het zal wel degelijk steeds moeten worden bijgestuurd.

De uitermate geanimeerde en interessante discussie waaraan velen deelnemen, en waarin tal van actuele planologische problemen ter tafel komen, duurt tot na half twaalf. Ondanks de geringe belangstelling van de leden een zeer geslaagde vergadering.

te Heerlen op 1 mei 1973

Begunstigd door het fraaie voorjaarsweer op koninginneverjaardag heeft de heer Frijns met enkele anderen een uitstapje ondernomen naar het Belgisch-Duits-Nederlands grensgebied en vandaar enkele planten meegenomen. Hierbij moet wel vermeld worden dat van deze zeldzame soorten daar ter plaatse enige honderden exemplaren aanwezig waren en een minder talrijk voorkomende soort ongemoeid gelaten werd. Vertoond wordt o.a. *Gagea lutea* (*G. sylvatica*, Bosgeelster) een bolgewasje uit de Liliaceae. De bloembladeren zijn aan de binnenkant geel,

aan de buitenzijde meer groenachtig. Bij slecht weer en na de bloei zijn de bloemen gesloten en valt de plant in het geheel niet op. Zij komt voor op vochtige, voedselrijke, humeuze, meestal beschaduwde bodem, kalkrijke grond is niet noodzakelijk. Zij is uiterst zeldzaam voor Nederland, werd volgens dr. de Wever niet in Zuid Limburg gevonden, volgens de Flora Neerlandica te Wylre en Meerssen; verder heeft hij nog meegebracht: *Lathraea squamaria* (Schubwortel) werd reeds eerder in het Maandblad uitvoerig besproken, *Thlaspi alpestre* var. *calaminare* (Zinkboerenkers), *Viola calaminaria* (Zinkviooltje), pas in bloei en *Cochlearia pyrenaica*, een Lepelbladsoort, vooral voorkomend in de Pyreneeën, Z. Frankrijk, Alpen en Karpathen langs beken. Sommige auteurs houden laatstgenoemde soort uit dit gebied voor een relict uit de IJstijd. Volgens een recent onderzoek van enige Belgen is deze soort zeer waarschijnlijk ook een zinkplant, gezien de vindplaats en het grote gehalte aan zink in de delen van deze plant.

De heer Smeets jr vertelt vervolgens iets over enkele interessante waarnemingen: op 24 IV '73 heeft hij met de heer Schins te Wylre een hop gezien die grote belangstelling had voor de larven in paardemest. Ook heeft hij enkele bisamratten gezien in visvijvers te Wylre. Op 23 IV '73 werd een hermelijn opgemerkt die met een jong konijn sleepte, bij nadering liet de hermelijn zijn prooi in de steek, deze werd door de heer Smeets onder een heg gelegd; even later keerde de hermelijn terug en liet zich nu niet meer storen, maar nam zijn prooi mee naar een hol. Verder heeft spr. te Wylre een ijsvogel kleine visjes zien vangen en op 22 IV heeft hij voor het eerst de koekoek waargenomen.

Ondanks de zachte winter zijn de trekvogels laat, waarschijnlijk ten gevolge van het koude voorjaarsweer over geheel W. Europa, aldus de heer Bult, pas terug van een studie in Zuid Frankrijk; bijeneters en scharrelaars bijv. waren tijdens de Paasdagen nog niet terug.

Tenslotte geeft de heer Bult een overzicht met toelichting van dode roofvogels en uilen en over de

resultaten van de heer P. Bout, Vogelopvangcentrum te Heerlen, waar zieke en gewonde vogels behandeld worden om ze na herstel weer los te laten.

Hieronder volgt een spectaculaire opsomming van de dode dagroofvogels en uilen die tot 25 IV '73 door de heer Bout zijn bijgewerkt.

aantal en geslacht	datum	plaats	oorzaak
-----------------------	-------	--------	---------

Torenvalk:

1 ♂	mei '71	Heerlerheide	vergift ?
2 juv.	idem	idem.	idem ?
2 juv.	15-VII-'71	Hoensbroek	nest vernield
1 ♂	7-VI-'72	Heerlerheide	niet bekend
1 ♂	6-VIII-'72	Weert (autoweg)	verkeersslachtoffer
1 ♂	5-X-'72	Heerlen	niet bekend
1 ♂	sept. '72	Vijlen	vergift ?
1 ♀	dec. '72	Rolduc	verkeersslachtoffer
1	21-I-'73	Schin op Geul	tegen trein gevlogen
1 ♂	april '73	Brunssum	verkeersslachtoffer

Sperwer:

1 ♂	mei '71	Waubach (autoweg)	verkeersslachtoffer
-----	---------	----------------------	---------------------

Buizerd:

1	mei '71	Schinnen	klem
1	22-X-'72	Bergen Terblijt	vergift
1	nov. '72	Welten	stormslachtoffer
1	10-I-'73	Brunssum	mishandeld
1	1-II-'73	Heerlen	verkeersslachtoffer
1	23-II-'73	Tussen Zand- voort-Heerlen	hing tussen treinstellen

Kerkuil:

1	1-II-'72	Imstenrade	in drinkput voor vee verdrongen
1	12-III-'72	Valkenburg	verkeersslachtoffer
1	18-III-'72	Slenaken	opgesloten en uitgehongerd in toren
1	3-VII-'72	Voerendaal	uit nest gevallen
1	17-XII-'72	Nuth	verkeersslachtoffer

Bosuil:

1 juv.	30-V-'70	Geleen	nest vernield
2 juv.	1-IV-'72	Brunssum	nest vernield
1 juv.	30-VII-'72	Heerlen	niet bekend

1 adult.	9-X-'72	Schinveld	verkeersslachtoffer
1 adult.	29-XI-'72	Oirsbeek	verkeersslachtoffer
1 adult.	13-I-'73	Schaesberg	verdrongen in vijver

Ransuil:

1	28-II-'72	Vijlen	in prikkeldraad
1	15-VIII-'72	Klimmen	tegen hoogspannings- draad gevlogen
1	10-III-'73	Gulpen	verkeersslachtoffer
1	maart '73	Terwinselen	verkeersslachtoffer
1	25-IV-'73	Heerlerheide	geschoten

Steenuil:

1	7-III-'71	Heerlen (autoweg)	verkeersslachtoffer
1	4-VII-'71	Heerlen	vergift ?
1	21-VII-'71	Heerlen	verkeersslachtoffer
1	8-I-'72	Schinveld	verkeersslachtoffer
1	16-II-'72	Rimborg	geschoten
1	febr. '72	Schinveld	verkeersslachtoffer
1	maart '72	Heerlen	verkeersslachtoffer
1	19-III-'72	Schinveld	verkeersslachtoffer
1	19-VII-'72	Ter Worm- Heerlen	verkeersslachtoffer
1	29-VII-'72	Beek	verkeersslachtoffer
1	aug. '72	Vrank-Heerlen	verkeersslachtoffer
1	5-IX-'72	Ubachsberg	verkeersslachtoffer
1	14-I-'73	Linne	verkeersslachtoffer

te Maastricht op 3 mei 1973

Nadat de voorzitter de aanwezigen en in het bijzonder de spreker van de avond Ir. Ph. Jansen welkom heeft geheten, deelt hij mede dat emeritus Pastoor Obers op 92-jarige leeftijd is overleden. De overledene die jarenlang een enthousiast lid van het Genootschap is geweest, was nog aanwezig op de jaarvergadering die twee jaar geleden in Venlo gehouden is.

Van het Coördinatie Comité voor de bescherming van vogels te Brasschaet (B) werd een schrijven ontvangen met een fotocopy van een stukje in het Belgische dagblad „Het belang van Limburg”, waarbij geattendeerd wordt op een in een Nederlandse krant geplaatste advertentie van een firma te Budel, die vogelvang-materialen aanbiedt. Nagegaan zal worden wat tegen de activiteit van genoemde firma gedaan kan worden.

Vervolgens geeft Dr. Montagne een toelichting op de schedel van de Tegelse Bever (*Trogontherium Boisvilletti*) die reeds 40 jaar tot de collectie van het museum behoort, doch – nadat Dr. Schreuder in 1930 pogingen om de schedel uit de limonietkonkretie vrij te maken wegens volgens haar onoverkomelijke moeilijkheden staakte – onlangs door Drs. A. W. F. Meyer opnieuw bewerkt is. Het is de verdienste van de heer Meyer dat zijn doorzettingsvermogen tenslotte beloond is, zodat men thans kan zien hoe de kop van een bever, die een miljoen jaar geleden in het Tegelse leefde, er moet hebben uitgezien (vgl. pag. 44 en 45, Natuurhist. Maandblad, Jrg. 62, 1973, no. 4).

Met betrekking tot het artikel „Een beverrat uit Zutendaal (B)” weet de heer Heerkens Thijssen te vertellen dat dit exemplaar zeer waarschijnlijk een vluchteling is uit de farm op het voormalig landgoed van de Prins de Merode in Lanaken. Bij een bezoek daaraan vertelde de verzorger dat de dieren speciaal gefokt worden voor het vlees dat als delicatessen in o.a. Brusselse restaurants op het menu staat. Doch ook de pels zou nog wel handelswaarde hebben. Dit zou wijzen op het feit dat de dieren in verschillende kleur-variëteiten gekweekt worden. De heer van Mourik merkt op dat op een keer een vijftigtal beverratten ontvlucht is.

Dan is het woord aan Ir. Ph. Jansen voor zijn voordracht over de forel (*Salmo irideus*). Het kweken van deze vissoort vond reeds in de middeleeuwen plaats toen kloosters forellen in hun vijvers uitzetten om op de voorgeschreven vleesloze dagen over vis te kunnen beschikken. Het was in de 18e eeuw toen het Ludwig Jacobi (1711-1784 te Hohenhausen) na jarenlange proeven gelukte forelleneieren af te strijken, te bevruchten en te kweken tot volledige vissen. Hiermede was Jacobi zijn tijd ver vooruit, maar omdat men in die tijd het verwekken van dierlijk leven in strijd achtte met de godsdienstige opvattingen raakte het werk van Jacobi in de vergetelheid. Honderd jaar later werd zijn methode nogmaals ontdekt door twee vissers. Vanaf die tijd (1850) ontstonden de eerste forellenkwekerijen. Aanvankelijk werkte men met de

beekforel (*Salmo trutta fario*) maar door moeilijkheden met de kweek na het jeugd stadium werden ze in beken en andere wateren uitgezet t.b.v. de hengelsport. Een verbetering trad op na de invoering van de regenboog forel (*Salmo irideus*) in 1880 door M. van den Borne-Berneuchen. Het waren twee soorten: de thasta-forel (*Salmo gairdnerii stonei*) en de steelhead-forel (*Salmo gairdnerii gairdnerii*) die zich door kruisingen in de loop der tijden ontwikkelden tot een forel die in kwekerijen tot consumptieforel geteeld kan worden. In december 1898 besloot de Ned. Heide Mij. tot oprichting van een afdeling zoetwatervisserij. In de vijvers rond het kasteel Cannenbergh te Vaassen (Gld.) werden aanvankelijk karpers en later ook zeelten, snoekbaarsen en goudwinden gekweekt en in stilstaande wateren uitgezet. In 1905 kwamen hier zalm en forel als typische vissen voor stromend water bij. In 1913 werd met een zalmkwekerij in Gulpen begonnen, waarbij de jonge zalm in de bovenstroom van de Rijn werd uitgezet. Tijdens de eerste wereldoorlog ontstond een geweldige teruggang en in de crisisjaren van 1930 eindigde definitief de teelt.

In Gulpen werden de eerste forellen gekweekt om de zomertijd – wanneer het zalmbroed was uitgezet – te overbruggen. Na 1930 werden hier uitsluitend regenboog- en beekforellen gekweekt. Een miljoen stuks broed leveren 100.000 stuks éénjarige forellen op. Door vervuiling van het water van het riviertje de Gulp teruggebracht tot 25.000 stuks. Een forel is een koudwater-vis met een fysiologie welke geheel bepaald wordt door de temperatuur van het water nl. geen groei beneden 4° C en optimale groei tussen 12-16° C. Maximale toelaatbare temperatuur 20-25° C. Bij de ontwikkeling van het broed rekent men daarom ook met daggraden (d.i. aantal dagen x gemiddelde watertemperatuur), 30 dagen met water van gem. 10° C komt overeen met 300 daggraden. Geprojecteerde dia's geven het afstrijken van de forel en de kunstmatige bevruchting van de eieren te zien. Over de bevruchte eieren moet constant water stromen, hetgeen nodig is voor de zuurstofvoorziening. Na enige tijd zijn in het bevruchte ei de oogpunten te

zien van het embryo. Het visje komt uit het ei, nog voorzien van de dooierzak. Na 450 daggraden is dit met reservevoedsel gevuld orgaan verdwenen.

De daarop volgende groeistadia zijn:

januari	ei
mei/juni	broed 2 gr. 5 cm.
oktober/november	pootvis 20 gr. 12 cm.
maart/april	pootvis 40 gr. 15 cm.
september/oktober	consumptieforel 250 gr. 25 cm.

Het natuurlijk voedsel van de forel bestaat uit mug-larven, kokerjuffers, pissebedden, vliegen etc.

In de kweekvijvers werden de forellen met slacht-afval (levers en milten) gevoerd. Daar de houdbaarheid hiervan maar zeer kort is, is men in 1960 overgegaan op fabrieksmatig geproduceerd voer, bestaande uit vismeel, bloedmeel, ondermelkpoeder enz. Aanvankelijk werden bij dit dieet moeilijkheden ondervonden, o.a. bloedarmoede bij de forellen.

Dit leidde tot de ontwikkeling van voer waarbij 1 kg voer 1 kg forel opleverde. Voorheen was dit 3 op 1. Voorwaarde voor deze gunstige conversiewaarden zijn een goede kwaliteit van het water met als belangrijkste factor het zuurstofgehalte.

Goede resultaten worden bereikt bij een zuurstofgehalte hoger dan 8 mgr, terwijl sterfte optreedt als dit gehalte daalt tot lager dan 3 mgr. per liter. Het zuurstofverbruik van forellen is vrij nauwkeurig bekend en varieert met de leeftijd (totale lichaams-gewicht). Dit komt neer op 1,6 tot 0,9 mg. per gram levend gewicht.

In Gulpen heeft men last van de lozing van een Belgische zuivelfabriek, waardoor:

- het zuurstofgehalte van het water wordt verlaagd
- extra zuurstof (voor de fysiologische afbraak van afvalstoffen) in de vijvers wordt verbruikt.

Door deze onregelmatige vuilozing is men overgegaan tot het gebruik van bronwater, wat uiteraard zuiver is doch wel met een voor de forellenkweek te laag zuurstofgehalte en te hoog koolzuurgehalte. Dit water wordt dan ook regelmatig belucht in een daarvoor ingerichte vijver. Dit was een bittere noodzaak, omdat de kwaliteit van het Gulpwater niet verbetert en internationale regels helaas nog ontbreken

om de Belgische zuivelfabriek een afdoende zuivering van zijn afvalwater dwingend op te leggen.

Het grote belang van beter rivierwater begint gelukkig allerwege te leven. Verscheidene actiegroepen bewegen zich ook op dit terrein. Zo laat spreker een aantal dia's zien waarbij een groep jongeren op de grens van Nederland watermonsters van de Maas neemt en eveneens bij enkele afvalwaterlozingen op de Maas van enkele belgische fabrieken in het Luikse.

De heer Ter Horst meldt nog dat in „De Bosmuis”, officieel orgaan van de Zoogdierenwerkgroep der Christelijke Jeugdbond van Natuurvrienden, 10e jrg. nr. 2 van juni 1972 de volgende interessante mededeling stond.

„In groeve 130a, het zg. 'Paradijsbergske 1' gelegen op het grondgebied van de gemeente Berg en Terblijt in de hellingbossen op de zuidelijke dalwand van de Geul, kaartblad 62 A werden op 22-XII-'71 geen vleermuizen gevonden maar wel een boomkikker (*Hyla arborea*) die in een spleet van de wand zat weggedoken. Het is niet onmogelijk, dat het dier, dat weliswaar klaar wakker was, hier een winterslaapplaats had gezocht.”

Echt, Pepijnsland

Documentatie over het voorkomen van *Emys orbicularis*, de moerasschildpad in de omgeving van Echt.

Op een oproep in het Dagblad van Noord Limburg werden de volgende reacties ontvangen als vindplaats van de moerasschildpad:

het Zwarte Water is de meest noordelijke vindplaats; Tegelen, zomer '59 twee waarnemingen in plas tussen Tegelen en Belfeld; Tangkoel/Blerick, drie meldingen van vangsten van voor de 1e wereldoorlog in de zg. Boelderbeek; Blerick, 1934 vangst van een jong exemplaar (Venkoelen).